

«Тасдик менамоям»

Ректори Академияи идоракуни
дарлатни назди Президенти
Чумхурни Тоҷикистон н.и.п.,
дотсент Сифарзода Д.Ч.

« 29 » 08 2024

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертсияи Шарифзода Файрат Мумин дар мавзуи “Такомули идоракуни рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо (дар мисоли вилояти Суғди Чумхурни Тоҷикистон)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.03 – Иқтисодиёти минтақавӣ ва худудӣ пешниҳод карда шудааст

1. Мутобиқати муҳтавои диссертсия ба ихтисос ва соҳаи илми эълоншуда

Диссертсия ба Шинономаи ихтисосҳои соҳаи илмҳои иқтисодӣ, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестацонии назди Президенти Чумхурии Тоҷикистон тасдик шудааст, аз рӯи ихтисоси 08.00.03 – Иқтисодиёти минтақавӣ ва худудӣ: банди 3.10. Хусусиятҳои минтақавии тараккиёти иҷтимоӣ-иқтисодӣ; намудҳои минтақаҳо (инкишофёфта ва буҳронӣ, донорҳо ва ретсипиентҳо, мономаҳсолотӣ ва диверсификатсияшуда, бо агломератсияҳои калони шаҳрӣ ва бе чунин таъсисёбихо ва гайра); муаммоҳои методии таснифот ва тадқикоти амалии хусусиятҳои тараккиёти намудҳои гуногуни минтақаҳо; банди 3.13. Сиёсати иҷтимоӣ-иқтисодии минтақавӣ; таҳлили хусусиятҳо ва баҳодиҳии самаранокии сиёсати иқтисодии минтақавӣ дар Чумхурии Тоҷикистон, минтақаҳо ва муниципалитетҳо; банди 3.14. Идоракуни иқтисодиёти минтақавӣ. Шаклҳо ва механизмҳои ҳамкории ҳокимияти чумхуриявӣ ва маҳаллӣ, соҳторҳои бизнес ва соҳторҳои ҷомеаи шаҳрвандӣ. Вазифаҳо ва механизмҳои идоракунӣ. Асосноккунии методӣ, коркарди схемаҳои

ташкӣӣ ва механизмҳои идорақунни минтақаҳо, баҳодихии самаранокии онҳо мутобикат мекунад.

2. Мубрамӣ ва муҳиммияти мавзуи диссертатсия

Дар шароити муосири рушди иқтисодиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбурди сиёсати самараноки давлатӣ воситаи муҳими рушди иҷтимоӣ-иқтисоди маҳсуб ёфта, дар татбиқи он идорақунни соҳаҳои болозикр ҷойгоҳи хоса дорад. Зоро татбиқи механизми комилан мувоғики идорақунни рушди минтақаҳо ва дар маҷмуъ иқтисодиёти миллӣ дар раванди рушди иҷтимоию иқтисодӣ дар кишвар камбудихои ҷойдоштаро рафъ намуда барои ноил шудан ба ҳадафҳои миёнамӯҳлату дарозмуҳлат мусоидат менамояд. Аз ин лиҳоз дар асоси санадҳои стратегии мамлакат ислоҳот дар самти баланд бардоштани самаранокии идорақунни давлатӣ дар сатҳи минтақаҳо ва мақомоти ҳудидоракунни маҳаллӣ идома ёфта истодааст ва роҳбарияти давлату ҳукumat ба масъалаҳои ҳалталаб дар низоми идорақунни рушди иқтисодиёти миллӣ ва маҳалҳо диккати хоса медиҳанд ва соҳаи такмилталаб эътироф шудааст.

Аз ин лиҳоз, такомули механизми идорақунни давлатии рушди минтақаҳо, ки ба татбиқи самараноки сиёсати давлатӣ дар рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳои кишвар мусоидат мекунад, такмили механизми баnakшагирии давлатии рушди иҷтимоию иқтисодӣ ва танзиму назорати онро тақозо менамояд. Зоро, то кунун такмили идорақунни давлатии рушди минтақаҳо дар самти ташкӣӣ, институтионалий ва хосатан идорақунни захираҳо дар фаъолияти мақомоти ваколатдори давлатиу маҳаллӣ масъалаи ҳалталаб боқӣ мемонад ва таҳқиқи ин масъала мухим мебошад, ки мубрамияти кори диссертациониро тасдиқ менамояд.

Мақсади таҳқиқот аз ҷиҳати илмӣ асоснок намудани хулосаҳо оид ба такмили идорақунни давлатии рушди минтақа ва коркарди тавсияҳо мебошад, ки ба таъмини рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон нигаронида шудаанд.

3. Навгонии илмии натиҷаҳои ва хулосау пешниҳодҳои диссертатсия

Навгонии илмии таҳқиқот дар коркарди муқаррароти илмию амалии таракқиёти иҷтимоию иқтисодии минтақа тавассути такмили механизми идоракунии давлатӣ, ки ҳамчун омили мухим дар рушди низоми иҷтимоию иқтисодии минтақа арзёбӣ карда мешавад, ифода мейбад.

Навгонии илмии диссертатсия аз натиҷаҳои илмиву услубии зерин иборат аст:

1. Моҳияти иқтисодии идоракунии давлатии рушди иҷтимоию иқтисодӣ дар минтақа асоснок ва дар заминаи он ба мундариҷаи ин мағхум тасҳех ворид карда шудааст. Аз ҷумла: идоракунии давлатии рушди минтақа яке аз ҷузъҳои мухимми идоракунии давлатии мамлакат маҳсуб ёфта, таъсири мақсадноки мақомоти ваколатдорро ба соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо ифода менамояд, ки бо назардошти омилҳои таъсирирасони ин соҳаҳо: рушди иқтисодӣ, инноватсиякунонии минтақа, ракобатпазирӣ, рушди иҷтимоӣ ва экологӣ тавассути соҳаҳои гумрук, молия, андоз, пулию қарзӣ дар мамлакат, инчунин иштироки давлат дар фазои иқтисодиёти ҷаҳонӣ бо мақсади дар оянда таъмини рушди устувори минтақа тавассути дар ҳолати муттавозин будани самтҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ амалӣ мегардад.

2. Муайян карда шудааст, ки дар шароити муосир равишҳои методии сершумор дар раванди арзёбии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа истифода мегарданд. Инчунин, усулҳои барои арзёбии рушди иҷтимоию иқтисодӣ қабулшаванда вижагиҳои иқтисодиёти миллӣ ва афзалиятҳои минтақавиро бояд ба мадди назар гиранд. Зоро ҷунун рафтор шароит фароҳам меоварад, ки рушди иҷтимоию иқтисодии ҳар як минтақа ва ҳудудҳои он аниқ муайян гардад ва ҳадафҳои стратегӣ самаранок татбик гарданд. Дар ин радиф муайян гардидааст, ки усулҳои арзёбии ҳар як соҳаи алоҳида самараи бештар дорад. Инчунин критерияҳои арзёбии таракқиёти комплекси истеҳсолии минтақа, арзёбии таракқиёти соҳаи илми минтақа, ва арзёбии рушди инфрасоҳтори иттилоотию коммуникатсионии минтақа дар шароити муосир мухим мебошанд.

3. Дар асоси таҳқики таҷрибаи ҷаҳонӣ асоснок карда шудааст, ки бояд дар шароити муосир идоракунии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақавӣ дар заминаи амсилаи муосири идоракунии рушди минтақа тарики мутобик намудан ба ҳусусиятҳои миллии муносибатҳои иҷтимоию иқтисодӣ амалӣ карда шавад. Инчунин самарабахш набудани амсилаи уфукии идоракунӣ, натиҷаи дилҳоҳ надодани усули “бучеткунонии ба натиҷа нигаронидашуда” (NPM), хислати тоталитарӣ доштани татбики амсилаи «давлати тараккиёт» шарҳ дода шуда, дар шароити қунунии ташаккули идоракунии давлатӣ афзалияти бештар доштани амсилаи «Идоракунии нав» («New Governance») ошкор карда шудааст.

4. Муайян ва арзёбии тамоюлҳои манғии рушди нишондиҳандаҳои иҷтимоию иқтисодӣ дар вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба онҳо мансубанд: коҳишёбии ҳиссаи МУМ вилоят дар таркиби ММД дар Ҷумҳурии Тоҷикистон; коҳишёбии воридшавии сармоягузории хориҷӣ; паст шудани ҳачми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва поён рафтани ҳачми ба кор андохтани фондҳои асосӣ; афзоиши нисбатан сусти шумораи нафарони қобили меҳнати ба шуғл фарогирбуда назар ба шумораи умумии аҳолии қобили меҳнат; суръати пасти афзоиши шумораи умумии муассисаҳои таҳсилоти миёна аз суръати афзоиши шумораи умумии талабагон; коҳишёбии шумораи китобхонаҳо, шумораи омодакунии мутахassisони соҳаи маориф, инчунин шумораи духтурон ва кати беморон дар бемористонҳо; афзоишёбии ҳарочоти аҳолӣ барои молҳои истеъмолӣ ва паст будани суръати афзоиши музди меҳнати миёнаи кормандон аз суръати афзоиши ҳарочоти миёнаи аҳолӣ; тадриҷан афзоишёбии миқдори ҷиноятҳо.

5. Ҳусусияти хоси афзолҳои молиявию андозии тараккиёти вилояти Суғд муайян карда шудааст, ки тавассути шарҳи ҷунин вижагиҳои сиёсати бучетиу андозӣ: коҳишёбии афзоиши воридоти андоз ба низоми бучет; вобастагии даромади бучети маҳаллӣ ва воридоти андозҳо; коҳишёбии ҳиссаи андозҳои воридшуда дар МУМ; нуксонҳо дар баナқшагирии андозӣ; афзоиши бақияи карзи андозҳо; афзоиши ҳачми имтиёзи андозҳо, ки ба коҳишёбии воридоти андоз мусоидат менамояд;

кохишёбии харочоти бучет ба соҳаҳои иқтисодӣ ва нобоварӣ дар рушди сармоягузорӣ дар соҳаҳои иқтисодиёт. Инчунин ифшо карда шудааст, ки дар соҳаи саноат кохишёбии шохиси истеҳсоли молҳои саноатӣ, шумораи корхонаҳои истихроҷи маводҳои энергетикӣ, баъзе соҳаҳои саноати коркард ва поёнравии шумораи нафарони ба шугл фаро гирифташудаи соҳаи саноатӣ мушоҳида шуда, таъсири манғии соҳаи саноат ба муҳити атроф ва риояи принсипҳои рушди устувор ҷашмрас мебошад.

6. Коркарди афзалиятҳои ояндабинонаи идоракунии давлатии иқтисодиёти минтақа дар вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон бо мақсади вусъатдиҳӣ ва амалисозии нишондиҳандаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа анҷом дода шудааст. Дар радифи он самтҳои афзалиятноки рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғд муайян гардида, ҷораҳои баланд бардоштани самаранокии идоракунии минтақавӣ ва механизми ташаккул ва амалигардонии сиёсати минтақавии иқтисодӣ дар вилояти Суғд пешниҳод гардидаанд. Дар доираи таҳқиқот асоснок карда шудааст, ки такомули идоракунии самтҳои афзалиятноки иҷтимоию иқтисодӣ дар минтақа метавонад самараи сиёсати иқтисодии минтақаро вусъат диҳад ва барои расидан ба нишондиҳандаҳои стратегии индикаторӣ мусоидат кунад;

7. Тахия ва пешниҳод намудани механизми навсозии сиёсати иҷтимоию иқтисодӣ, дарёфти роҳҳои рафъи нуқсонҳои ҷойдошта дар сиёсати минтақавии иқтисодӣ ва такомули олати методии идоракунии рушди иҷтимоию иқтисодӣ амалӣ карда шудааст. Алгоритми амалигардонии идоракунии стратегии рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон пешкаш шудааст. Дар раванди амалигардонии идоракунии стратегӣ ва ба нақшагариии стратегии рушд амсилаи идоракунии давлатии рушди иҷтимоию иқтисодӣ бо назардошти вижагиҳои вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон тахия шудааст.

4. Арзёбии мундариҷаи кори диссертационӣ ва дараҷаи ба итном расидани он.

Соҳтори кори диссертационии Шарифзода Файрат Мумин, гузориши мақсаду вазифа, натиҷагирий ва алоқамандии мантиқии онҳоро, тасдиқ намуда аз он шаҳодат медиҳад, ки муаллиф масъалаҳои гузошташударо амиқ дарк намуда, ҷанбаҳои таҳлили васеи муаммоҳои идоракуни рушди низоми иҷтимои иқтисодии минтақаро, аз нуқтаи назари асосҳои назаривию методологӣ дар ин саамт дида баромадааст.

Диссертация аз муқаддима, 3 боб, 8 зербоб, хулоса ва тавсияҳо барои татбик, фехристи адабиёти истифодашуда, ки 132 сарчашмаро фарогир аст, иборат мебошад. Матни диссертация дар ҳачми 170 саҳифа навишта шудааст. Кори диссертационии мазкур 27 ҷадвал, 14 расм дар шакли схемаҳо ва диаграммаҳо ва 5 формуларо дар бар мегирад.

Дар муқаддима муҳиммияти мавзуи таҳқиқот асоснок карда шуда, ҳадаф, объект, предмет ва вазифаҳои кори диссертационӣ нишон дода шудааст, инчунин дар муқаддимаи таҳқиқот навғонии илмӣ, аҳамияти назариявию амалии кори диссертационӣ дарҷ ёфтаанд.

Дар боби якуми диссертация -- «Асосҳои назариявӣ ва методии идоракуни рушди иҷтимоиу иқтисодии минтақа» - концепсияҳои иқтисодӣ ва мундариҷаи идоракуни давлатии тараққиёти минтақаҳо мавриди таҳқиқ қарор дода, равишҳои методологӣ барои арзёбии рушди иҷтимоиу иқтисодии минтақа муайян карда шудааст. Ҳамчунин дар ин боби кор таҷрибаи ҷаҳонии идоракуни тараққиёти иқтисодиёти минтақа баррасӣ карда мешавад.

Зимни омӯзиши асосҳои назариявӣ ва методии идоракуни рушди иҷтимоиу иқтисодии минтақа, муҳаққиқ дикқати маҳсусро ба ақидаю андешаҳои муҳакиқониу ҷонибдорони мактабҳои гуногуни иқтисодӣ нигаронидааст, ки мазмuni корро мукаммал ва асоснок менамояд.

Дар асоси таҳқиқ, чунин таърифи муаллифӣ оид ба моҳияти иқтисодии идоракуни давлатии рушди минтақа пешниҳод шудааст: “Идоракуни давлатии рушди минтақа яке аз ҷузъҳои муҳими

идоракунии давлатии мамлакат маҳсуб ёфта, таъсири мақсадноки мақомоти ваколатдорро ба соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии минтақаи муайян ифода менамояд, ки бо назардошти омилҳои таъсиррасони ин соҳаҳо: инноватсиякунонии минтақа, рақобатпазирӣ, рушди иҷтимоӣ ва экологӣ тавассути соҳаҳои гумруқ, молия, андоз, пулию қарзӣ дар мамлакат, инчунин иштироки давлат дар фазои иқтисодиёти ҷаҳонӣ бо мақсади дар оянда таъмин кардани рушди устувори минтақа ҳангоми дар холати мутавозин будани соҳаҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ амалӣ мегардад”. (саҳ 28).

Яке аз натиҷаҳои назаррас дар диссертатсия он мебошад, ки назарияи як гурӯҳ иқтисоддонҳо оид ба идоракунии рушди минтақа омӯхта шуда, қайд мегардад, ки дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон зааруте дар пеш меистад, ки дар конунгузории давлатӣ ва стратегияю барномаҳои давлатӣ, ки рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаро таъмин менамоянд, ба назар гирифтан таърифи муаллифии дар доираи диссертатсия коркардшуда ба мақсад мувоғиқ аст. (саҳ 34).

Ҳамзамон, дар диссертатсия дар асоси таҳқиқоти муҳаққиқон ва амалдорони давлатӣ, инчунин таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ дар доираи меъёрҳои қабулгардида барои арзёбии фаъолнокии мақомоти ваколатдор дар самти идоракунии давлатии тараққиёти минтақа дба хулоса омадааст, ки меъёрҳои арзёбӣ бояд хусусиятҳои ченкунанд, тақсимшаванда ва таҳлилию оморӣ дошта бошанд. (саҳ. 36).

Дар доираи таҳқиқи мазкур муайян карда шудааст, ки дар назария ва амалияи ватанию хориҷӣ дар раванди таҳқиқ усулҳои мухталифи арзёбии ҳолат ва тараққиёти иҷтимоию иқтисодӣ дар минтақа ва ҳатто маҳалҳои он (шахрҳо ва ноҳияҳо дар минтақа) истифода мегарданд, ки хусусиятҳои гуногуни худудҳои маъмуриро инъикос менамоянд (саҳ. 44).

Бо назардошти таҳқиқи усулҳои арзёбии тараққиёти иҷтимоию иқтисодӣ ва вижагиҳои хоси худудҳои маъмурии кишвар механизми муносиби арзёбии тараққиёти иҷтимоию иқтисодии минтақа дар шароити минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод шудааст(саҳ. 48).

Дар диссертатсия муаллиф диққати маҳсусро ба таҷрибаи мамлакатҳои хориҷӣ оид ба идоракунии давлатии рушди минтақа дар шароити мусоир равона кардааст. Дар натиҷа, ҷиҳати такмили танзими давлатии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо дар Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳодҳои илмани асоснокшуда тавсия шудаанд. Муаллиф дар заминай омӯзиши таҷрибаи ҷаҳонӣ зикр менамояд, ки Ҳамин тавр, амсилаҳои баррасишуда ва таҷрибаи давлатҳои Аврупо шаҳодат медиҳанд, ки ҳоло амсилаи «Идоракунии наъ» дар идоракунии таракқиёти минтақаҳо аҳаммият дошта, аз нигоҳи самараноқӣ, ташаккули ҳамкории судманди мақомоти марказию минтақавӣ ва баҳши ҳусусӣ, ба мадди назар гирифта шудани рағбати идоракунандаҳо, ба шароити иқтисодиёти рақамию инноватсионӣ мутобиқ будан ва гайра назар ба дигар амсилаҳо афзалият дорад (саҳ. 52-64). Аз ин лиҳоз таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ дар ташаккули амсилаи «Идоракунии наъ» аз ҷониби муаллиф дар таҷрибаи миллӣ бо мутобиқгардонӣ ба шароити иқтисоди миллӣ пешниҳод шудааст.

Дар боби дуюми диссертатсия - «Тамоюли рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғд ва механизми идоракунии он» - нишондиҳандаҳои асосии иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғд таҳлил карда шуда, омилҳои олатҳои молиявию андозии танзими таракқиёти минтақа, инчунин механизми ташаккул ва амалигардонии сиёсати саноатии минтақавӣ дар вилояти Суғд муайян карда шудааст.

Дар боби дуюм саҳми таҳлилҳои муаллиф арзишманд буда, доир ба масъалаи таҳлилшаванда қайд мегардад, ки мақомоти давлатӣ дар раванди идоракунии рушди соҳаҳои иҷтимоии в. Суғд ба ташаккули ҷойҳои кории наъ ва таъмини аҳолии қобили меҳнат бо ҷойҳои корӣ бо мақсади рушди некуаҳволии аҳолии минтақа бояд эътибори ҷиддӣ зохир намояд (саҳ. 74).

Дар раванди таҳқиқ муайян карда шудааст, ки барои ҳавасмандгардонии фаъолияти соҳибкорӣ дар в. Суғд ва ҳамзамон Ҷумҳурии Тоҷикистон имтиёзҳои назарраси андозӣ пешниҳод

мегарданд. Ин чора барои амалигардонии хадафи стратегии давлат - рушди босуръати саноат дар кишвар замина гузорад. Аммо, бояд дар оянда ба таносуби маблаги имтиёзҳои андоз дар минтақаҳои кишвар нисбати имтиёзҳои умумичумхурияйӣ эътибор дода шавад. Ба ғайр аз ин, ба самаранокии имтиёзҳои андози пешниҳодшуда дар минтақаҳо диққати маҳсус бояд зохир намуд (саҳ. 96).

Натиҷаи дигари арзишманди диссертатсия, дар он зоҳир мегардад, ки нишондихандаҳои иҷтимоию иқтисодӣ дар вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки ба онҳо мансубанд: коҳишёбии ҳиссаи МУМ вилоят дар таркиби ММД дар Ҷумҳурии Тоҷикистон; коҳишёбии воридшавии сармоягузории хориҷӣ; паст шудани ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти кишоварзӣ ва поён рафтани ҳаҷми ба кор андохтани фондҳои асосӣ; афзоиши нисбатан сусти шумораи нафарони қобили меҳнати ба шуғл фарогирбуда назар ба шумораи умумии аҳолии қобили меҳнат; суръати пасти афзоиши шумораи умумии муассисаҳои таҳсилоти миёна аз суръати афзоиши шумораи умумии талабагон; коҳишёбии шумораи китобхонаҳо, шумораи омодакунии мутахассисони соҳаи маориф, инчунин шумораи духтурон ва кати беморон дар бемористонҳо; афзоишёбии ҳарочоти аҳолӣ барои молҳои истеъмолӣ ва паст будани суръати афзоиши музди меҳнати миёнаи кормандон аз суръати афзоиши ҳарочоти миёнаи аҳолӣ; тадриҷан афзоишёбии микдори чиноятаҳо муайян ва шарҳ дода шудаанд (саҳ. 80-97).

Аҳамияти натиҷаҳои дигари диссертатсия, дар он ифода мегарданд, ки муаллиф дар асоси таҳқиқ дуруст андеша менамояд, ки дар шароити муосир дар татбиқи сиёсати иқтисодии минтақавӣ яке аз самтҳои муҳим ин сиёсати саноатӣ маҳсуб ёфта, дар раванди амалигардонии он механизми муносиб тақозо мегардад. Агар ба баррасии асосҳои меъёрии соҳа назар намоем, мушоҳида мегардад, ки соҳаи саноати вилояти Суғд яке аз қисми ҷудонашаванди саноати кишвар буда, ҳиссаи он дар таркиби ҳаҷми истеҳсоли маҳсулоти саноатии кишвар ва МУМ назаррас мебошад (саҳ. 98).

Дар раванди таҳдил, дақиқан муайян шудааст, ки дар соҳаи саноат коҳишёбии шохиси истеҳсоли молҳои саноатӣ, шумораи корхонаҳои истиҳроҷи маводҳои энергетикӣ, баъзе соҳаҳои саноати коркард ва поёнравии шумораи нафарони ба шугл фаро гирифташудаи соҳаи саноатӣ мушоҳида шуда, таъсири манғии соҳаи саноат ба мухити атроф ва риояи принциҳои рушди устувор ҷашмрас мебошад (саҳ. 99-112).

Дар диссертатсия муаллиф амсилаи муносаби ташаккул ва татбики сиёсати саноатии минтақаро дар шароитии минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикисон хосатан в. Суғд муайян кардааст (саҳ. 113).

Саҳми назаррас ва арзишмандии муаллифи диссертатсия дар он мебошад, ки ў собит кардааст, ки дар раванди ташаккул ва татбики сиёсати саноатии минтақавӣ заминаҳои меъёрии арзёбӣ ва интиҳоби дастгирии давлатии корхонаҳои саноатӣ зарурат дорад. Ҳамчунин ба назар гирифтани интиҳоби дастгирии давлати корхонаҳои саноатӣ низомбандӣ ва истифодаи тавсияҳои иттиҳодияҳои истеҳсолӣ ва таҷрибаи маҳаллию ҷаҳонӣ мӯҳим аст. Иброз шудааст, ки дар раванди татбики сиёсати саноатӣ дар минтақа шаклҳои татбики сиёсати минтақавӣ ва усулҳои татбиқ ҳатман ба назар гирифта шавад (саҳ. 114-115).

Дар боби сеюми диссертатсия – “Такомули шакл ва усулҳои идоракуни рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо” афзалиятҳо дар идоракуни давлатии иқтисодиёти минтақа муайян карда шуда, зарурати таҷдиди равандҳои сиёсати минтақавии иҷтимоию иқтисодии давлат асоснок карда шудаанд.

Боби мазкур натиҷаҳои илман асоснок гардидаро, дар бар гирифта, дастоварди илмии диссертатсияро ифода менамояд. Дар ин боби диссертатсия муаллиф натиҷаҳои арзёбии таракқиёти иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғд вобаста ба самтҳо ва соҳаҳои алоҳида масъалаҳои мавҷударо муайян намуда дар доираи он имкони ташаккули мақсадҳои стратегии таракқиёти ҳар як соҳаҳо ва ҳар як самти фаъолияти иҷтимоию иқтисодии минтақа баён шудааст. Қайд шуда аст, ки афзалиятҳои ояндабинонаи

идоракунии тараққиёти минтақаҳо дар заманаи вазифаҳои сиёсати иқтисодии минтақа ва давраҳои татбиқи идоракунни иқтисодиёт амалӣ гардида, критерияи асосӣ бошад, ченакҳои барномаю стратегияҳои давлатии рушди иҷтимоию иқтисодӣ дар сатҳи кишвар ва минтақаҳо маҳсуб меёбанд. Инчунин дар ин боби кори диссертационӣ муаллиф вазифаҳои татбиқи сиёсати иқтисодии минтақавӣ ва унсурҳои арзёбии тараққиёти иҷтимоию иқтисодии минтақаҳоро муайян ва шарҳ додааст (саҳ. 117).

Ба назари муаллиф, раванди идоракунни тараққиёти иҷтимоию иқтисодии минтақа ва амалигардонии афзалиятҳои ояндабинонаи идоракунӣ дар мадди назар гирифтани давраҳои таҳия ва татбиқи идоракунни давлатии тараққиёти минтақаҳо зарур меояд (саҳ. 118).

Муаллифи диссертасия яке аз самтҳои афзалиятноки идоракунни рушди иҷтимоию иқтисодии в. Суғдро суръат баҳшидан ба афзоиши ҳачми молҳои саноатӣ, муайян кардааст. Гарчанде афзоиши истеҳсоли молҳои саноатӣ дар в. Суғд киёсан бо дигар минтақаҳои кишвар мушохид мегардад, вале таҳлилҳо дар доираи боби дуюми таҳқиқот дарак медиҳанд, ки индекси истеҳсоли молҳои саноатии в. Суғд дар солҳои 2019-2020 нисбат ба дигар давраҳо поён рафтааст. Аз ин лиҳоз бо сабаби хиссаи назаррас доштани молҳои саноатӣ дар МУМ – и в. Суғд барои вусъатдиҳии маблағи МУМ ба ҳар сари аҳолӣ тавсеаи ҳачми молҳои саноатӣ зарур аст. Барои ин муаллиф масъалаҳоеро муайян кардааст, ки эътибори маҳсусро тақозо менамоянд (саҳ. 125).

Муаллиф муайян намудааст, ки коҳишёбии ҳачми даромаду ҳарочоти бучети маҳаллӣ ва ичро нашудани нақшаҳои воридоти андоз, инчунин нобаробар рушд кардани ҳарочоти бучети в. Суғд барои соҳаҳои иҷтимоию иқтисодӣ, коҳишёбии нишондиҳандаҳои соҳаи саноат, ки ба ҳадафҳову вазифаҳои миёнамуҳлати рушди иҷтимоию иқтисодии в. Суғд таъсири манғӣ мерасонанд, тамоюли манғӣ гирифтани баъзе нишондиҳандаҳои калидии соҳаи иҷтимоиёти минтақа масъалаҳои муҳимми чойдошта мебошанд. Аз ин лиҳоз тадбиру ҷораҳои

таъсиррасон ба самаранокии идоракунии давлатии рушди иҷтимоию иқтисодии в. Суѓ дар давраи миёнамуҳлат тавсия шудаанд (саҳ.125-28).

Дигар натиҷаи назарраси кори диссертационӣ дар он ифода меёбад, ки аз ҷониби муаллиф самтҳои асосии навсозии сиёсати иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо пешниҳод гардидаанд. Такя ба самтҳои муҳимми идоракунии давлатии рушди минтақа ва мундариҷаи унсурҳои таркибии он алгоритми амалигардонии идоракунии стратегӣ дар шароити минтақаҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз ҷумла в. Суѓ, пешниҳод карда шудааст (саҳ.143-145).

Муаллиф собит кардааст, ки алгоритми мантиқии татбиқи банақшагирии стратегии рушди иҷтимоию иқтисодии пешниҳодшуда дар доираи ҳадафҳои стратегии иқтисоди миллӣ амалӣ гардида, дар ин раванд воситаи муҳимми таъсиррасон сиёсати иҷтимоию иқтисодӣ дар сатҳи миллию ҳудудӣ маҳсуб меёбад (саҳ. 145).

Муаллиф қайд намудааст, ки банақшагирии стратегии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа, аҳамияти калидиро дар идоракунии минтақавии рушди иҷтимоию иқтисодӣ, коркарди ҳадафҳои стратегӣ, натиҷаҳои интизорӣ, ягонагии низоми нишондиҳандаҳои фаъолият дар арзёбӣ ва амалигардонии барномаю лоиҳаҳо доранд, ки натанҳо барои ноил шудан ба нишондиҳандаҳои муайян имкон медиҳанд, балки ҳавасманд гардонидани фаъолнокии эҷодии идоракунӣ, баланд бардоштани сифати фаъолияти мақомоти давлатии ваколатдор, интихоби равишҳои дурусти стратегии мутобиқ ба мақсаду вазифаҳои стратегиро дар низоми идоракунии давлатӣ ташаккул медиҳанд (саҳ. 148).

Муаллиф тавсия менамояд, ки дар шароити вилояти Суѓи Ҷумҳурии Тоҷикистон навсозии таъминоти кадрии идоракунии давлатию маҳаллӣ бояд яке аз унсурҳои калидии омодакунии стратегия ва татбиқи он пазируфта шавад.

5. Асоснокӣ, эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои зикршуда дар диссертатсия. Фояҳои асосии назариявию методӣ, асосноккунии ҷанбаҳои назариявӣ - методии идоракуни рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа ва таҳияи тавсияҳои амалӣ оид ба такмили механизми идоракуни рушди иҷтимоию иқтисодӣ дар вилояти Суғди Ҷмухурии Тоҷикистон саҳмгузор мебошанд.

Дараҷаи эътимоднокии натиҷаҳои диссертатсия бо назардошти таҳлилу арзёбиҳои гузаронидашуда, кофӣ будани ҳачми кори диссертатсионӣ, коркарди омории натиҷаҳои таҳқиқот ва таълифоти муаллиф эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот тасдиқ менамоянд. Барои татбиқи натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар амалия хулоса ва тавсияҳо бароварда шудаанд, ки аз эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот дарак медиҳанд. Дар хулоса натиҷаҳои асосии илмии таҳқиқоти диссертатсионӣ оварда шуда, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳо дар асоси таҳлили натиҷаҳои илмию амалии таҳқиқот низ пешниҳод гардидаанд.

6. Аҳамияти назариявӣ ва амалии натиҷаҳои диссертатсия

Аҳамияти назариявии диссертатсия дар он ифода меёбад, ки дар кори диссертатсионӣ ҷанбаҳои назариявии идоракуни рушди минтақаҳо киёсан ба тадқиқоти мавҷуда амиқтар таҳқиқ шудааст. Хулоса ва тавсияҳои кори диссертатсионӣ дар доираи заминаҳои илмии идоракуни давлатии рушди минтақаҳо амалӣ шуда, ба вусъатдихии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа мусоидат менамояд. Механизми дар таҳқиқот таҳияшудаи идоракуни давлатии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа тавассути такмили шаклу усулҳои идоракунӣ ба рушди минтақа тавсия мегардад, ки дар амалия барои татбиқ ба мадди назар гирифта шудааст. Хулоса ва тавсияҳои кори диссертатсионӣ имконияти таракқиёти вазъи иҷтимоию иқтисодии минтақаро доранд ва аз ҷониби мақомоти минтақавии идоракуни давлатӣ соҳаҳои иҷтимоию иқтисодӣ мавриди истифода мақбул мебошанд. Ҳамчунин натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар раванди

гузаронидани курсҳои умумитаълимӣ ва маҳсус, аз ҷумла иқтисодиёти минтақа, идорақуни молияи давлатӣ, назарияи иқтисодӣ ва дигар фанҳои таълимӣ дар муассисаҳои таҳсилоти олии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода бурдан имконпазир мебошад.

Аҳамияти амалии таҳқиқот дар он ифода меёбад, ки натиҷаҳои таҳқиқот ба Сарраёсати рушди иқтисод ва савдо дар вилояти Суғд ва Кумитаи рушди маҳали назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва идораҳои поёни он, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ пешниҳод шудаанд ва барои татбиқи тавсияҳо оид ба такмили идорақуни давлатии рушди минтақаҳо бо мақсади баланд бардоштани вазъи иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон мавриди истифода қабул карда шудааст.

7. Нашри натиҷаҳои диссертатсия дар маҷаллаҳои тақризшавандай илмӣ

Мукаррарот ва натиҷаҳои асосии кори диссертатсионӣ дар 6 мақолаи илмӣ, аз ҷумла 4 мақола дар нашрияҳои тақризшавандай Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон чоп шудаанд, ки ҳаҷми умумии онҳо 3,2 ҷузъи чопиро ташкил мекунад.

Натиҷаҳои назариявӣ, амалӣ ва методии кори диссертатсионӣ дар конференсияҳои анъанавии ҳайати професорону устодони ДДҲБСТ, конференсияҳои илмию амалии байналмилалӣ, ҷумҳуриявӣ, симпозиум, ҳамоишҳои байналхалқӣ, мизҳои мудаввар дар давраи солҳои 2018-2023 баррасӣ шудаанд. Инчунин, натиҷаҳои кори диссертатсионӣ дар раванди таҳияи барномаи омӯзиши фанни «Иқтисодиёти минтақа», «Танзими давлатии иқтисодиёт» дар ДДҲБСТ истифода гардидаанд (маълумотнома оид ба татбиқ №118 аз 01.03.2024).

8. Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия

Диссертатсияи тақризшаванда мутобиқ ба муқаррароти бандҳои даҳлдори «Низомномаи шуруи диссертатсионӣ» ва «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» (Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 30 июни

соли 2021, № 267) омода гардида, муқаддима ва баҳшҳои он - мубрамии мавзуи таҳқиқот, дараҷаи таҳқиқоти мавзуи илмӣ, робитаи таҳқиқот бо барномаҳо (лоиҳаҳо) ва мавзуъҳои илмӣ, мақсад, вазифаҳо, объект ва предмет, фарзия, асосҳои назариявию методологӣ, сарчашмаи маълумот ва пойгоҳи таҳқиқот, навғониҳои илмӣ, нуқтаҳои асосии ба ҳимоя пешниҳодшаванд, аҳамияти назариявӣ ва амалии таҳқиқот, дараҷаи эътимодноқии натиҷаҳои он, мутобиқати диссертатсия ба шиносномаи иҳтиносси илмӣ, саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот, тасвив ба амалисозии натиҷаҳои диссертатсия, интишорот аз рӯйи мавзуи диссертатсия, сохтор ва ҳаҷми диссертатсия ба таври муқаммал моҳияти диссертатсияро дар бар гирифтаанд ва асосҳои илмию амалии онро дар сатҳи зарурӣ инъикос менамоянд. Файр аз ин, меъёрҳои дигари диссертатсия нисбат ба ҳаҷм, истифодаи ҷадвал ва расмҳо, тартиби нигориши феҳристи адабиёт низ ҳангоми навиштани диссертатсия риоя гардидаанд.

Диссертатсия ба талаботҳои «Низомномаи шуруи диссертационӣ» ва «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ» аз 30 июни соли 2021, № 267, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон тасдиқ шудааст, ҷавобгӯй мебошад.

9. Эроду тавсияҳо доир ба кори диссертационии тақризшаванда

Дар қатори бартариятҳо таҳқиқоти диссертационӣ дорои норасоиҳо низ мебошад, ки ба онҳо дохил мешаванд:

1. Аҳамияти илмии таҳқиқот боз ҳам беҳтар мегардид агар муаллиф дар баррасии асосҳои назариявию методии кори диссертационӣ асарҳои илмӣ ва таҳқиқоти дигар муҳакиқони тоҷикро, ки дар самти идоракунии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа дар солҳои охир тадқиқот анҷом додаанд ба зътибор мегирифт

2. Дар зербоби 1.2 равишҳои методии арзёбии идоракунии рушди иҷтимоию иқтисодии минтақа таҳқиқ шудаанд. Агар муаллиф равишҳои

комилан муносибро дар боби таҳлилии кори диссертационӣ ҳисоб менамуд натиҷаи амалияи таҳқиқот боз ҳам баланд мегардид.

3. Беҳтар мешуд агар муаллиф тавассути расми муайян механизми таҳлил, нишондиҳандаҳои микдорио сифатии таҳлил, параметрои арзёбиро дар оғози боби дуюми кор муайян ва шарҳ медод.

4. Аз ҷониби муаллиф давраҳои татбиқи ба нақшагирии стратегии рушди минтақа ва тадбиру ҷораҳои мақомоти ваколатдор дар расми 3.4 коркард шудааст. Ба манфиати кор мегардид агар пеш аз хулосаи умумӣ баровардан муаллиф механизми коркардаашро шарҳ медод.

5. Дар матни диссертатсия баъзе ҳатогиҳои техникий ба назар мерасад, ки ислоҳи онҳо сифати корро беҳтар менамояд.

Бояд қайд намуд, ки камбузиҳои номбаршуда ба мазмуну муҳтавои диссертатсия таъсири ҷиддӣ намерасонанд ва сатҳи назариявию амалии онро коҳиш намедиҳанд.

10. Мутобиқати автореферат ба муқаррароти асосии диссертатсия

Автореферат ва корҳои нашркардаи муаллиф таркибу мундариҷаи асосии диссертатсия ва навғонии илмии онро таҷассум мекунанд. Диссертатсия соҳтори мантиқан мукаммал дошта, натиҷаҳои бадастовардаи муаллиф арзиши илмӣ доранд ва метавонанд дар раванди такомули механизми идоракуни рушди иҷтимоию иқтисодии вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон васеъ истифода бурда шаванд.

11. Хулосаи умумӣ

Бо ибрози чунин андешаҳо, гуфтани мумкин аст, ки диссертатсияи Шарифзода Ғайрат Мумин дар мавзуи “Такомули идоракуни рушди иҷтимоию иқтисодии минтақаҳо (дар мисоли вилояти Суғди Ҷумҳурии Тоҷикистон)”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯи ихтисоси 08.00.03 – Иқтисодиёти минтақавӣ ва ҳудудӣ пешниҳод карда шудааст дар сатҳи зарурӣ омода гардида, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи бандҳои 31, 33, 34, 35 “Тартиби додани дараҷаҳои

илмӣ”, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти рақами 267 аз 30 июни соли 2021 тасдиқ шудааст, ҷавобгу мебошад ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмии номзади илмҳои иқтисодӣ аз рӯйи ихтисоси номбурда мебошад.

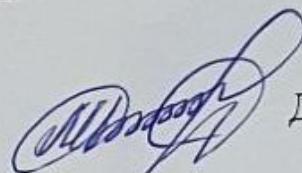
Тақриз дар ҷаласаи кафедраи идоракунии молияи давлатии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон муҳокима ва тасдиқ карда шуда аст. (Протоколи № 01 аз 29 августи соли 2024).

Дар ҷаласа иштирок доштанд 22 нафар.

Натиҷаи овоздиҳӣ: тарафдор 22 нафар, зид-нест, бетараф – нест.

Раиси ҷаласа:

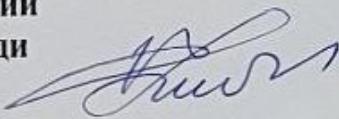
номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсент, мудири
кафедраи идоракунии молияи давлатии
Академияи идоракунии давлатии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Досиев М. Н.

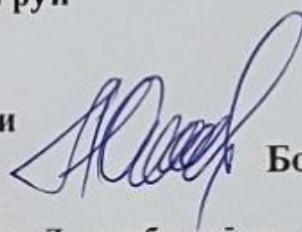
Ташхисгар:

номзади илмҳои иқтисодӣ, дотсенти
кафедраи идоракунии молияи давлатии
Академияи идоракунии давлатии назди
Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Содиқов Р. Ҳ.

Котиби ҷаласа, доктори фалсафа (PhD) аз рӯи
ихтисоси бизнес-мудирияти соҳибкорӣ,
дотсенти кафедраи идоракунии молияи
давлатии Академияи идоракунии давлатии
назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бобозода А. О.

Суроғ: 734003, Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳри Душанбе, кӯчаи Саид Носир-33,
Тел.: (+ 992 37) 224-17-86, 2- 28 -92-info@ara.tj

Имзои н.и.и., дотсент: Досиев М. Н., н.и.и., дотсент Содиқов Р. Ҳ. ва доктори
фалсафа (PhD) аз рӯи ихтисоси бизнес-мудирияти соҳибкорӣ, дотсент
Бобозода А. О.–ро тасдиқ менамоям.

Сардори раёсати кадрҳо, корӯзорӣ
ва корҳои маҳсуси АИДНПДЧТ

Ғајоров Ф. З.